

° УДК 332.12(477)

Забедюк М. С., к.е.н., ст. викладач

Луцький національний технічний університет

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОРА ЇХ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ

В статті досліджено підходи до визначення поняття «прибуток», наведено його визначальні характеристики. Розглянуто функції прибутку та фактори впливу на його формування. Визначено основні причини зниження прибутковості вітчизняних підприємств.

Ключові слова: прибуток, функції прибутку, дохід.

Zabedyuk M.

ESSENCE AND FEATURES OF FORMATION OF PROFIT OF ENTERPRISE AS A FACTOR OF ITS FINANCIAL STABILITY

In a market economy the activities of any entity aimed at profit and ensuring profitable operations. At the same time, profit is the major source of formation of capital to ensure financial stability and solvency of enterprises.

The most important factor in making economic, organizational and administrative decisions, creating favorable conditions for the implementation of plans and programs for the profit increase is to study the formation of profit, profitability of enterprise, gross income and expenses.

Profit – system of economic relations between employers and employees on the production, distribution and appropriation of created surplus value that is formed as surplus over expenditure invested capital. In market conditions profit of the company acts

° *Забедюк М. С.*

as an immediate goal of production, due to the inherent tendency of capital to self-expansion.

The approaches to the definition of «profit» are explored and its defining characteristics are determined, such as: result of economic activity; the difference between income and expenses; source of enrichment, compensation for risk.

The main functions of profit are: distribution function provides a choice of entrepreneurship activity among alternatives; stimulating function aimed at reducing costs by implementation of innovation, which increases the possibility of expanding production and increase business; indicative (information) function provides enterprise the information on one hand, about the assessment of its operations, and the other – the fullness of markets, thus giving economic signal about the need to increase or decrease its production volume.

Size of company profits depends on factors that are divided into internal and external. External factors – those that are independent of the company, but may significantly affect its activity. Internal factors, in turn, are divided into basic and auxiliary. Analysis of factors makes it possible to identify the most important of them and their further use in making management decisions to achieve the required size of profit.

The problem of profitability is particularly acute for domestic enterprises because protracted financial crisis, the components of which are high taxes and non-payments, currency fluctuations significantly devalues profits.

The main causes of decline in profitability of enterprises Ukraine in the current market conditions are: decrease of production and sales; increase of production costs; the poor quality or lack of marketing in the enterprise; inefficient pricing; inflexibility of the production process; inefficient contractual relations with suppliers, intermediaries and buyers; lack of innovation processes.

Забедюк М. С.

СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИБЫЛИ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК ФАКТОРА ИХ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛИЗАЦИИ

В статье исследованы подходы к определению понятия «прибыль», приведены его определяющие характеристики. Рассмотрены функции прибыли и факторы, влияющие на ее формирование. Определены основные причины снижения прибыльности отечественных предприятий.

Ключевые слова: прибыль, функции прибыли, доход.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах ринкової економіки діяльність будь-якого суб'єкта господарювання спрямована на отримання прибутку та забезпечення рентабельності діяльності. В той же час, прибуток є найважливішим джерелом формування капіталу, забезпечення фінансової стійкості

та платоспроможності підприємств. Від удосконалення форм і методів формування та розподілу прибутку залежить зацікавленість підприємств та окремих працівників у постійному підвищенні ефективності діяльності та покращенні кінцевих фінансових результатів. Також, прибуток є не тільки джерелом забезпечення внутрішньогосподарських потреб підприємств, але й виступає основним чинником економічного і соціального розвитку як окремих суб'єктів господарювання, так і усієї країни.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем управління, формування і використання прибутку підприємства присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як О. Г. Біла, І. А. Бланк, А. С. Гальчинський, Г. В. Осовська, В. Е. Патон, Й. М. Петрович, А. М. Поддєрьогін, С. Ф. Покропивний, В. С. Сухарський, О. О. Юшкевич та інші.

Цілі статті: дослідження основних підходів до визначення поняття «прибуток» та особливостей його формування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасних умовах господарювання ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств пов'язана з раціональним формуванням та розподілом фінансових ресурсів з метою досягнення високих фінансових результатів. Найважливішим чинником при прийнятті організаційних і господарсько-управлінських рішень, створення сприятливих умов для реалізації планів і програм по нарощуванню прибутку є дослідження формування прибутку, рентабельності підприємства, валових доходів та витрат.

Прибуток – система економічних відносин між підприємцями (роботодавцями-власниками засобів виробництва) і найманими працівниками щодо виробництва, розподілу та привласнення створеної додаткової вартості, яка відособлюється у вигляді надлишку над витратами вкладеного капіталу [1]. В ринкових умовах господарювання прибуток на рівні підприємства виступає як безпосередня мета виробництва, що зумовлено притаманною капіталу тенденцією до самозростання.

Дослідження основних проблем формування та використання прибутку підприємства вимагає, насамперед, аналізу існуючих

визначень поняття *прибуток*, яке є досить багатомним та модифікувалося у ході історичного розвитку фінансового-господарських систем. Перші визначення прибутку збігалися зі значенням валового доходу, який за індивідуалістичною системою розподілу поділявся на три категорії: доходи від капіталу, землі та праці.

Як стверджував Дж. С. Мілль прибуток капіталіста є «виснагородою за утримання (невживання)» та «прибуток повинен забезпечувати достатній еквівалент за утримання, відшкодування за ризик і винагороду за працю та мистецтво, необхідні для здійснення контролю над виробництвом» [2].

К. Маркс розглядав прибуток як перетворену форму додаткової вартості, результат відношення між потрібним і додатковим робочим часом [3, с. 156].

Розглянемо, також, сучасні підходи до трактування категорії прибуток. Так, А. М. Поддєрьогін визначає прибуток як частину додаткової вартості продукту, що реалізується підприємством, яка залишається після покриття витрат виробництва [4, с. 69]. С. Ф. Покропивний розглядає прибуток як частину виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства [5, с. 280]. В. Е. Патон намагався поділити прибуток на два види: операційний та фінансовий. Перший виникає в результаті господарської діяльності, другий – прибуток від кон'юктури. Звідси впливає визначення операційного прибутку як доходу підприємства, а витрат як затрат на отримання прибутку [6].

Підходи до вивчення поняття «прибуток» зведено у табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «прибуток»

Автор	Зміст поняття	Визначальна характеристика
1	2	3
В. С. Сухарський	Результат роботи підприємства, показник ефективності його господарської діяльності, що відображає створену і реалізовану додаткову вартість [7]	Результат господарської діяльності
О. Г. Біла	Позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і зрештою свідчить про рівень і якість виробленої продукції, рівень собівартості [8]	

продовж. табл. 1

1	2	3
А. С. Гальчинський	Різниця між продажною ціною товару або послуги і витратами виробництва. Виражає вартість додаткового і частково необхідного продукту [9]	Різниця між доходами та витратами
Національне положення (стандарт) БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [10]	
Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич	Перевищення доходів від продажу товарів та послуг над витратами на виробництво і продаж цих товарів [11]	
Й. М. Петрович	Основне джерело збагачення власників підприємства, розширення та модернізації виробництва [2]	
І. А. Бланк	Втілений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності та є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності [12]	Джерело збагачення, винагорода за ризик

Розмір прибутку підприємства залежить від факторів, які розподіляються на внутрішні та зовнішні (рис. 1).

Слід зауважити, що щодо функцій, які виконує прибуток, теж існують розбіжності у поглядах вчених, проте історично склалися основні три:

1. *Розподільна функція* забезпечує вибір підприємницької діяльності серед альтернативних варіантів. Вона здійснюється утворенням фондів грошових засобів, які забезпечують фінансування прийнятих до реалізації програм. Це дозволяє підтримувати оптимальну структуру капіталу і мінімізує ризик банкрутства.

2. *Стимулююча функція* прибутку спрямована на зниження витрат виробництва запровадженням інновацій, що збільшує можливість розширення виробництва і зростання масштабів бізнесу.

3. *Індикативна (інформаційна) функція* забезпечує підприємство інформацією з одного боку, про оцінку його діяльності, а з іншого – про наповненість ринку товаром, даючи тим самим

економічний сигнал про необхідність збільшувати чи зменшувати обсяги його виробництва.

Рис. 1. Фактори впливу на формування прибутку

Зовнішні чинники – це ті, які не залежать від діяльності підприємства, але можуть суттєво впливати на його діяльність. Внутрішні чинники, в свою чергу, поділяються на основні та неосновні. Аналіз чинників дає змогу виявити найбільш важливі з них та подальше їх використання у прийнятті управлінських рішень, що спрямовані на досягнення необхідної величини прибутку.

Процеси розвитку ринкових відносин в економіці України зумовлюють потребу створення нових підходів до управління формуванням і розподілом прибутку.

Проблема прибутковості особливо гостра для вітчизняних підприємств, оскільки затяжна фінансово-економічна криза, скла-

довими якої є високі податки й неплатежі, валютні коливання значно знецінює одержувані прибутки. Сьогодні в економіці України спостерігається тенденція до значного зниження доходів суб'єктів господарювання, що призводить до зменшення прибутку чи навіть збитковості багатьох підприємств.

Основними причинами зниження прибутковості підприємств України в сучасних ринкових умовах є:

- зниження обсягів виробництва і реалізації продукції;
- зростання витрат на виробництво продукції
- низька якість або відсутність системи маркетингу на підприємстві;
- неефективна цінова політика;
- негнучкість організації виробничого процесу
- неефективна побудова договірних відносин з постачальниками, посередниками, покупцями;
- відсутність інноваційних процесів.

Висновки. Отже, дослідження підходів до визначення поняття прибутку дало можливість виділити його основні характеристики. Також, висвітлені проблеми ефективного формування та розподілу прибутку в сучасних умовах господарювання. Подолання зазначених проблем допоможе вітчизняними підприємствами підвищити прибутковість своєї діяльності в нинішніх умовах.

1. Федоренко В. Г. Політична економія : підруч. / В.Г. Федоренко. – [2-ге вид.]. – К. : Алерта, 2015. – 487 с.
2. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. О. Непочатенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2013 – 504 с.
3. Шпирягіна О. Прибуток підприємства: історичний аспект / О. Шпирягіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №12. – С. 156–159.
4. Фінанси підприємств : підруч. / за заг. ред. А. М. Поддєрьогіна. – [вид. 3-тє, перероб. та доповн.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 460 с.
5. Економіка підприємства : підруч. / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – [вид. 2-ге, перероб. та доповн.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
6. Васильців Т. Г. Прибуток підприємства: особливості його формування та використання у ринкових умовах / Т. Г. Васильців, М. В. Марчишак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22. 2. – С. 83–89.
7. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. К. Воронової. – [вид. 2-е, перероб. та доповн.]. – К. : Алерта, 2011. – 558 с.
8. Біла О. Г. Фінанси підприємств : навч. посібн. / О. Г. Біла. – Львів : Магнолія, 2009. – 383 с.

9. Гальчинський А. С. Основи економічних знань : навч. посібн. / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – [вид. 2-ге, перероб. і доповн.]. – К. : Вища школа, 2002. – 543 с.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. №73 / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
11. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.
12. Блонська В. І. Прибуток торговельного підприємства та напрямки ефективного його використання / В. І. Блонська, Н. М. Іляш // Зб. наук.-техн. пр. «Науковий вісник НЛТУ України». – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.10. – С. 108–114.